

Др ДУШАН КОЈОВИЋ

МУЗЕЈИ РЕВОЛУЦИЈЕ КАО СПЕЦИФИЧАН ТИП МУЗЕЈА И ЊЕГОВЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Сарајево, октобра 1987.

Усмјеравање музеја револуције, које произлази директно из историјског значаја социјалистичке револуције, ставља пред ове музеје не само велики, широки програм стварања збирки и програм презентације, него истовремено и низ сасвим нових задатака који проистичу из тога новог усмјеравања.

За музеје револуције је карактеристично да је њихова активност за стварање збирки непосредно повезана са догађајем који можемо да сврстамо под појам новије историје или директно савремености. А овај однос према савремености, не само да код ових институција даље траје, него он постаје, у све ширем обиму, главна сфера њиховог научног, документационог и презентационог дјеловања.

Из тога проистиче, да су музеји револуције, од свих постојећих музеја, најнепосредније, а уједно и најкомплексније повезани са савременим развојем социјалистичког друштва и његовом будућношћу. То нису музеји прошлости и неће бити музеји прошлости ни онда када се вријеме протекло од самог распламсавања и побједе револуције битно продужи.

Прошири ли се, овим путем, обим документационог захвата музеја револуције, то још не значи, да ће тиме ови музеји постепено изгубити свој специфични карактер музеја револуције. За ове музеје увијек ће бити карактеристичан моменат то да су везани са социјалистичном револуцијом, а у исто вријеме и с оним шта та револуција доноси друштву.

То је и моменат по коме се разликују и по коме ће се разликовати ови музеји од музеја општеисторијског профила. У тим музејима се ради о општем приказу историјског развоја, иако и ту треба да заузме своје мјесто социјалистичка револуција и њене посљедице, али ће, наравно, та појава овде бити конципирана у оквиру тоталитета развоја природе и друштва.

Музеји револуције ће зато остати и у будућности специјализовани, иако по свом профилу историјски музеји, али музеји који су усмјерени на новију историју и савременост.

Зато је данас за ове музеје основна проблематика питање музејске документације новије историје и савремености.

Предмет наше пажње овде су музеји којих има данас у свијету већ релативно знатан број, иако се квантитативно не могу упоређивати са музејима природних наука, а посебно не с музејима умјетности. Свакако да ту није одлучујућа квантитативна страна. Много важније је општи профил ове врсте музеја. Међутим, ако међусобно поредимо неке музеје, у националним и свјетским размјерима, нужно ћемо доћи до закључка, да се разликују у многим облицима своје дјелатности, иако се, с друге стране, већ при летимичном погледу могу докучити неке црте које су за ове институције заједничке. Ово сазнање нас зато води у првом реду до захтјева да се открију одлучујуће ознаке ове врсте музеја, и да се на објективан начин укаже да ли се у овом случају ради само о тематској оријентацији неких музеја, или заиста о типу музеја.

Музеј револуције разликује се од других институција музејског карактера прије свега по томе, што је тематски усмјерен на појаву револуције.

Каква је то у ствари појава и какав има друштвени значај? Да ли је то само једна од појава у општем развоју друштва, или нека посебна појава која заузима специфично мјесто у току историје?

Као што је опште познато, марксизам-лењинизам је разрадио теорију револуције, а револуција игра у његовом објашњавању историје веома важну улогу. При томе се полази од објективног историјског сазнања, да историја људског друштва свједочи у смјенивању једне друштвене формације другом и да се то увијек догађало формом револуционарног преокрета, тј. револуционарним путем.

Свака револуција у друштву, зато што се заснива на класном антагонизму, јесте насилна револуција. Насиље је ту средство помоћу којег напредак себи крчи пут, савлађујући отпор реакционарних класа. Неизбјежност оружаног револуционарног акта проистиче из тога, што је интерес владајућих класа, да по сваку цијену сачувају своје позиције и зато се свим средствима одупиру било каквој промјени.

Социјалне револуције се разликују по карактеру и покретачким снагама, по својим економским, социјалним и политичким резултатима.

Временски, прве социјалне револуције биле су већ револуционарне побуне робова. Те револуције довеле су до обарања робовласничког система. Револуције неслободних кметова довеле су такође на крају до промјене друштвене формације, само што је једна експлоататорска формација, феудална, била замјењена новом, капиталистичком.

У принципу, другачији карактер има социјалистичка револуција. Ако су претходне револуције водиле само смењивању израбљивачких друштвених формација, историјска мисија социјалистичке револуције јесте да ликвидира било какво израбљивање једних од стране других. У томе лежи историјски смисао социјалистичке револуције и по томе се социјалистичка револуција принципијелно разликује од свих осталих револуција. Зато социјалистичка револуција значи нови квалитет у свјетској и националној историји сваке државе у којој је дошло до ове револуције.

Стога је социјалистичка револуција изузетно значајна историјска појава у којој се концентрише напор стотине хиљада и милиона и који погађа читаво друштво, било оно напредно или реакционарно.

„Сви народи стићи ће до социјализма, то је неизбјежно, али неће сви до њега доћи на потпуно исти начин, свако ће унијети у ову или ону форму диктатуре пролетаријата, у овакав или онакав темпо социјалистичког преображаја разних страна живота друштва, нешто специфично.“¹

„Марксистичка наука никада није шаблонирала револуције или њихове процесе. Она то не чини ни данас, када је социјализам постао свјетски процес друштвеног преображаја, што даје основно обиљежје нашој епохи. Јачање социјализма у свјетским размјерама, као система праведнијих друштвених односа, хисторијски је неминовно због тога што су његове идеје дубоко продрле у народне масе у већини земаља и што сам развитак потврђује да је кретање ка социјализму потреба и једини пут за рјешавање најкрупнијих питања друштвеног развитка. Јер, у социјалистичком развитку човјек, као субјект, постаје свјесни стваралац и носилац даљег друштвеног кретања и развоја.“²

Зато у нашем случају не можемо да просуђујемо револуционарни карактер појединих случајева ових музеја, према општим законитостима социјалистичке револуције, него се увијек морамо осврнути на специфичности онога пута у социјализам којим је ова или она земља кренула, односно креће.

Из тога проистиче, да се у музејској дјелатности можемо сусрести са музејима који су тематски усмјерени на револуционарне догађаје и из неких далеких историјских збивања, међутим нас овде интересује искључиво појава сооцијалистичке револуције. Из историје музејске дјелатности познато је и то да су музеји револуционарне оријентације испуњавали свој друштвени задатак и за наступајућу буржоазију, међутим тај је задатак био само у интересу владајуће експлоататорске класе.³ Штавише, наићи ћемо и на формирање музеја контрареволуције.⁴

Међутим, уколико музеј није тематски повезан са социјалистичком револуцијом, нема у карактеру печат специфичног музеја револуције. Наиме, тек та оријентација овога музеја, ствара потпуно другачију позицију за његово друштвено кориштење, а истовремено му даје и предуслове за квалитативно ново формирање цјелокупне ове музејске институције.

И зато је основна ознака за тип музеја револуције његова *повезаност са социјалистичком револуцијом*. Наравно да само ова ознака још не чини од музеја заиста музеј тога типа, постоји још и неколико других ознака.

Социјалистичка револуција није случајна појава и не настаје у некој изолацији, него напротив, управо из општег контекста развоја

¹ В. И. ЛЕЊИН, Дела, Београд, 1974, стр. 192.

² Ј. Б. ТИТО, Говори и чланци, књ. 20, Загреб, 1970, стр. 150.

³ А. S. WITTLIN, Museums in search of usable future, London, 1971.

⁴ Овдје мислим на неке изложбе реализоване у вријеме Трећег рајха и фашистичке Италије.

друштва и развоја појединих земаља и друштва. Исто тако, не побјеђује одмах сваки револуционарни покрет. Зато се појави социјалистичке револуције мора приступити историјски, тј. настојати да се исказа све што условљава распламсавање и побједу социјалистичке револуције.

Ово схватање социјалистичке револуције, у ширим историјским повезаностима, води у неким случајевима до тога, да се та револуционарна појава сврстава у општи ток историје а не схвата се самостално. И то је могуће, али и у таквом случају, приказивање историјског развоја треба да акцентира појаву социјалистичке револуције, како на документационом тако и на презентационом нивоу. Међутим, овако општеисторијски оријентисан музеј, још нема карактер музеја револуције, него историјског музеја.

Из тога, произилази, да је музеј револуције специфичан случај историјског музеја, дакле музеј који је специјализован за појаву социјалистичке револуције. Међутим, мора се нагласити, да се као органски дио тематике музеја револуције јавља и приказивање настанка и развоја радничког социјалистичког покрета и формирање комунистичких партија које су имале и имају одлучујући значај у остваривању социјалистичке револуције. Тако о водећој улози Комунистичке партије Југославије у народноослободилачком рату и револуцији Е. Кардељ каже: „Предводећи народне масе у рушењу старог апарата власти и изградњи нове народне власти, наша Партија се руководила основним марксистичко-лењинистичким принципима у погледу државе и револуције, а такође и искуствима из развоја и рада совјетске власти у СССР. Основни принципи изградње наше народне власти — то су принципи изградње совјетске демократије каква је никла непосредно иза Октобарске револуције 1917, наравно не упуштајући се при томе у разлике у погледу класне суштине.“⁵

„Постављајући борбу против окупатора увек као централни задатак своје политике, борећи се против свих секташких скретања с те линије, као и против свих опортунистичких тенденција, Партија је успјевала да све више проширује масовну базу народноослободилачког устанка. Захваљујући таквој политици, наша Партија је успјела:

1. Да обезбједи кроз читав развитак народноослободилачког устанка широку масовну базу, јачајући стално савез радничке класе са радним сељаштвом, народном интелигенцијом и осталим трудбеницима, као и са свим патриотским снагама у земљи, савез који се организационо оформљавао у Народном фронту.
2. Да буржоазију у толикој мјери изолује од народних маса, да она у свом отпору против демократских и социјалистичких мера народне власти није успјела да нађе озбиљнији ослонац у народним масама ни у току рата ни после њега.“⁶

⁵ Е. КАРДЕЉ, Проблеми наше социјалистичке изградње, књ. 1, Београд, 1960, стр. 279.

⁶ Е. КАРДЕЉ, исто, стр. 287.

Према томе, једна од одређујућих ознака музеја револуције је његова *тематска специјализација* која значи, да је предмет његове пажње само одређена појава историјског збивања, наравно појава од изузетног историјског и друштвеног значаја. А управо тај значај и мотивише ову специјализацију, па према томе у складу с тим и настанак самог музеја револуције.

Истовремено треба ову специјализацију схватити заиста хисторијски, тј. не ограничавати се на саму појаву, него је приказивати у читавоом тоталитету њеног настанка, постојања и даљег дјеловања.

Док су претходне несоцијалистичке револуције претежно већ историјска појава — што наравно не искључује да и у данашње вријеме буне буржоаска револуција, нарочито у земљама у развоју — социјалистичка револуција је повезана са највишим стадијима капитализма, и зато спада у појаве најмлађе историје и наше непосредне стварности. То има с методолошког гледишта озбиљне посљедице.

Док за историјске појаве имамо на располагању методолошки опремљену историографију, у случају непосредних савремених догађаја улазимо у област за коју методолошки опремљена историографија није задовољавајућа.

Музеји су и по традицији историјски оријентисани. Дубоко је укорјењено гледање — са којим се још и данас срећемо, и то нарочито код музејских радника из европских земаља и САД — да у музеј може доспјети само оно што није пропало кроз сито историје. У временској дистанци и у овом провјеравању појаве у даљем развоју, многи виде баш онај одлучујући критериј за то да ли ће нешто постати музејски предмет из збирке или не. Са таквог гледишта, оно што још постоји не може да буде предмет музејског интересовања јер ту нема довољно временске дистанце, догађаји се још нису провјерили у процесу даљег развоја и зато се не може разлучити што је битно а шта не, нити шта је вриједно и што би према томе требало да буде трајно чувано и даље кориштено.

Но управо марксизам је показао да смо способни изразити и законитости непосредног збивања, а опремио нас је и са методолошке стране, тако да смо у могућности да на научној основи можемо упознавати и вредновати савремене догађаје.

Ова оријентација настанка и дјеловања музеја револуције принципјелно је условила њихово формирање и само постојање. Без те базе, не би могла да се прекорачи баријера између прошлости и садашњости на којој се зауставила дотадашња музејска дјелатност.

Прошлост и садашњост су у дијалектичком односу. Из тога произлази да садашњост није ништа друго него прошлост која се наставља. Зато упознавање прошлости доприноси даљем схватању тенденција савременог друштвеног развоја. Овде важни и то, да истраживање историјских процеса са гледишта садашњости чини цјелину и проширује наше знање о прошлости.

Детаљну анализу односа историје и садашњости са гледишта методологије дао је В. В. ИВАНОВ.⁷

За овај дио анализе довољно је сазнање, да се, с методолошког гледишта, ни садашњост не може искључивати из видног поља музеја, напротив, потребно је, да постане органски дио његовог приступа стварности уколико ова институција треба да испуњава своју мисију на нивоу савремене напредне науке. То и данас долази до изражаја у музејској дјелатности и њеној оријентацији на тзв. документацију садашњости.⁸

Тематско усмјерење музеја револуције, као што смо навели, унјело је и уноси у музејску дјелатност, могло би се рећи, директно револуционарни елемент, тј. окреће лице музеја, не само према прошлости — као што је било уобичајено — него истовремено и према садашњости. Тиме се, захваљујући баш тој оријентацији, допуњава друга дијалектичка страна музејског профила.

Зато је карактеристична ознака музеја револуције, њихова *оријентација на садашњост*.

Али ову оријентацију према садашњости не смијемо гледати само у односу према току социјалистичке револуције, него истовремено и — у складу са ознаком тематске оријентације — и у односу према њеним посљедицама, тј. оној савремености коју је изазвала.

Према марксистичко-лењинистичкој теорији одраза нужно је разликовати историју као објективну стварност која се стално мијења од историје која одражава ту стварност мање или више адекватно. То одражавање објективне историје у нашој свјести, може да има субјективну или објективну форму. Објективној форми тежимо ангажовањем историјске науке.

Познавање историјске науке зависи од извора тога познавања. Ако пратимо развој историје као науке и ако размотримо њен садашњи положај, тада нашој пажњи сигурно не може избјећи то да су ту главну базу извора увијек чиниле и чине писмене забиљешке у историјским збивањима. Може се дакле рећи, да свједочанство о збивању, заправо, није директно, него испосредовано човјеком. Историја као наука свјесна је ове проблематике и зато је и издржала веома прецизно методичку критику извора да би их тим путем, што је могуће више очистила од свега субјективног и докучила заиста објективну суштину историјског збивања.⁹

Ова оријентација историје на изворе има ту посљедицу што су остали могући извори, писменог карактера, потиснути у позадину. То се примјећује и у покушају разврставања историјских извора.¹⁰

⁷ В. В. ИВАНОВ, Соотношении истории и современности как методологическая проблема, Москва, 1973.

⁸ Z. Z. STRANSKY, Československe i zahranični zkušnosti a nazory na dokumentaci současnosti, Muzeologické sešiti V, Brno, 1974. Z. Z. STRANSKY, Metodologické otázky dokumentace současnosti, isto.

⁹ E. H. CARR, What is History, London, 1961; L'histoire et ses méthodes, Paris, 1961; T. SCHILEDER, Geschichte aus Wissenschaft, München, 1965.

¹⁰ G. LABUDA, Proba nowej systematyki i nowej interpretacji źródeł historycznych, Studia Źródłoznawcze — Commentationes I, Warszawa, 1957; TOPOLSKY, Metodologia historii, Warszawa, 1973.

Ово до извјесне мјере омаловажавање писмених извора у вези је — како се мени чини — с тим што писани извори нису по садржају тако јединствени као примарни писани извори. Извођење потребних сазнања из писаних извора, захтјева и веома специфичну методику. Као доказ је, коначно, и издвајање неких предметних дисциплина историјског карактера, као на примјер археологије, етнографије или историје умјетности.

Овај развој и положај историјске науке са гледишта извора одражава се и у музејској дјелатности. О томе свједоче развој, а нарочито проблематика историјских музеја са којом се срећемо у садашње вријеме.

Можемо се подсетити да је управо питање профилирања историјских музеја било већ неколико пута предмет пажње и на међународним музејским форумима, о чему свједоче и специјални бројеви Музеум-а (UNESCO).¹¹

Исто тако, и у нашим издањима можемо указати на низ радова који се баве овом проблематиком.¹²

У чему лежи та проблематика историјских музеја? На ово питање може се укратко одговорити, да је проблем у томе што се историјски одраз историјског збивања, тј. његово научно познавање не подудара са одразом који дају оригинални писани извори из тог историјског збивања. Ако пролазимо кроз историјске музеје, нарочито оне на Западу (иако ова појава није везана само за то друштвено уређење), онда оно што ту видимо јесу претежно експонат умјетничког, умјетно-занатског, етнографског, техничког и сличног карактера. Ови предмети — документи су ту већином разврстани у периодичне етапе, конципиране из аспекта стилова и сл. Упоредимо ли тада слику знања о дотичној периодичној етапи поставке са знањима чији је посредник историјска публикација која се односи на исту тему, више је него очигледно, да са садржајне стране музејска поставка не покрива знање историчара. Тиме није речено да је с њиме у супротности. Међутим, она приказује само одређену страну, само одређене моменте експлицираног историјског раздобља.

Свијест о овој супротности води томе, да се у историјску поставку настоје прогурати сазнања историјске науке, без обзира да ли музеј за то има потребну документацију у збирци. Уколико је нема, онда се оно „што недостаје“ надомјештава на разне начине: историјске појаве се реконструирају (више или мање адекватно). Као посљедица оваквог настојања, да се дотадашње тзв. историјске поставке претворе у стварне поставке, које приказују историјско познавање прошлости, музејске поставке се постепено мијењају, од првобитних, које су биле аутентично документоване, у поставке

¹¹ Musées d'histoire (History Museums), MUSEUM, XIV, 1961.; 4. Nouveaux aspects du musée d'histoire (MUSEUM XXIX, 1977, 2, 3.

¹² Е. ХАСАНАГИЋ, Историјски музеј и савремени свет, Музеологија, 17, Загреб, 1975; Е. ХАСАНАГИЋ, Савремена историја и музеологија, Зборник музеја, 2, Музеј револуције БиХ, Сарајево, 1976; Б. ПЕТРАНОВИЋ, Рад на историји социјалистичке револуције и неки основни аспекти интердисциплинарне сарадње, Југословенски историјски часопис, 3, Београд, 1965; И. ЧЕЈВАН, Традиција НОР-а и револуције и улога музеја, Београд, 1972.

које илуструју историјску прошлост. Тако се историјске поставке више приближавају историјским публикацијама, које треба само да јавности дочарају познате историјске чињенице.

С овом проблематиком директно су се сукобили и ствараоци првих музеја револуције у Совјетском Савезу. Рјешавали су је изравно према датим могућностима, а баш те могућности биле су одлучујуће.

Будући да им је било стало да прикажу оно што се догађало директно пред њиховим очима, имали су могућности да допуне и тако прикажу савремено револуционарно збивање у много ширем опсегу, него што би то било могуће примјеном теорије дистанце, која се и до сада користи у музејском стварању збирки. Према томе, може се рећи, да је могућност историјског приступа овде била непосредно везана за могућност много ширег и дубљег документационог приказивања те стварности. Штавише, искориштена је и та могућност да музејски радници буду директно активни сакупљачи докумената о збивању које је у току. У вези са тим показало се да се ово музејско сакупљање не може задовољити само традиционалним схватањем музејског предмета из збирке, као тродимензионалног објекта, него да се морају проширити гледања на овај предмет и укључити у ову сферу све оно што може на неки начин непосредно говорити о историјском догађају.

У односу на развој и садашњи положај историјских музеја — и то у општем смислу ријечи — карактеристична ознака музеја револуције јесте, да *остварују непосредну документацију збивања*, и то на активан начин, и да *проширују схватање о музејском предмету из збирке*.¹³

За музеје револуције карактеристична је њихова нова концепција презентације.

Прије настанка музеја овога типа, музејска презентација градила се претежно на системима збирки. То је било најочљивије код профила музеја природних наука, гдје је та систематизација достигла, захваљујући развоју неких дескриптивних грана природних наука, највећу примјену.¹⁴ У области друштвених наука стање није било задовољавајуће, што је наравно овисило од самог карактера друштвених појава којима су се ове дисциплине бавиле.

Када су стручњаци музеја револуције стављени пред овај презентациони задатак, није их могло задовољити само стилско или предметно сврставање докумената које одговара неким систематизованим критеријима из области материјалне културе. Они су настојали да покажу, а тиме уједно и објасне, оно револуционарно збивање у читавом тоталитету тих догађаја. Разумљиво да тај тоталитет нису могли ни да обухвате ни да показују у том тоталитету и да су га и они морали, на одређен начин, расчланити, да су морали открити поједине његове стране и поједине моменте. И тако се пред њиховим очима формирала изјесна тематска структура

¹³ Z. Z. STRANSKY, Aktivni muzejni dokumentace, Muzeologicke sešity IV, Brno, 1972.

револуционарне појаве. И управо посредством те структурације и посредством односа који су се могли постићи у овој тематској структури, могло се на крају приближити и схватању читавог тоталитета праћене појаве.

Тако је у области музеја револуције који су се формирали, настала тематска оријентација музејске презентације. Ово је овисило, не само од карактера саме појаве и идејне мисије музеја приликом објашњавања и пропагирања те појаве — револуције, него истовремено и од новог документационог усмерења које се овде наметнуло. Према томе, карактеристична ознака музеја револуције је њихова *тематска оријентација презентационих форми*.

Традиционална музејска дјелатност давала је посјетиоцу на вољу хоће ли ове институције посјетити, на какав начин и колико ће се ту дуго задржати. Исто тако, углавном, није их занимало шта је за посматрача ова посјета значила и какав је њен културни допринос. Музејски радници обезбјеђивали су само надзор над збиркама, да не би дошло до њиховог оштећења или отуђења, али се нису иначе интересовали за посјетиоце, уколико можда ови сами нису показивали неко посебно интересовање и директно их потражили на њиховим радним мјестима или изравно затражили објашњење у збиркама.

У случају музеја револуције, потпуно нова друштвена ситуација захтјева и сасвим нови нетрадиционални приступ посјетиоцима музеја. Прије свега, ови музеји обраћали су се широким масама друштва. Наравно да широки слојеви нису увијек били на таквом нивоу образовања, да би се могло претпоставити да ће одмах схватити све што им се презентира на музејским поставкама и изложбама. Музејски радници почели су да схватају да се мора изградити организација и програм да би се музеј могао приближити широким слојевима друштва и да им се помогне да схвате оно што је порука овакве институције. Јер за политичку мисију и улогу ових музеја и јесте одлучујуће да агитије у масама. Зато је требало размислити о таквим формама контаката између музеја — односно његових изложби, и посјетилаца, да тај контакт буде не само што непосреднији, него прије свега што ефикаснији.

Тако су настале разне форме појединачних и групних посјета и рад водича екскурзија, касније и самостална методска одјељења централних музеја револуције. Тим формама ушао је у музејску поставку нови фактор. Са гледишта савремене музеологије, можемо говорити о тзв. медијатору.

У суштини ради се о томе, да се између музејске поставке, која сама има карактер информатора, и примаоца, тј. посјетиоца, улаже међуелемент који посредује баш у стварању оног комуникационог односа између поставке и посјетиоца. Веома је важно како тај медијатор ради. Он има на располагању говорну изјаву, тј. најосновније комуникационо средство, па зато и може посредовати у схватању онога што би посјетилац без ове помоћи схватио, веома тешко или уопште не би схватио. Овај међуелемент има у музејима

револуције и значајну организациону улогу. Његовим посредством се обезбјеђивала, а и данас се обезбјеђује — наравно на далеко квалитетнијем нивоу — организована посјета овим институцијама. Значај је у томе што музеј више није само институција која је одређена или дјелује за одређене слојеве друштва, него обухвата читаво друштво у цјелом распону његове социјалне, образовне и узрасне структуре.

Према томе, карактеристична ознака музеја револуције јесте и њихов *рад с публиком*, премда и овај прогресивни момент није данас више искључива ознака овога музеја, него постаје општом ознаком савремене музејске дјелатности уопште.

Посматрамо ли сада, са гледишта ових одређујућих ознака музеја, музеј револуције, како у историјском тако и у теоретском погледу, можемо рећи да његове ознаке одговарају ознакама музеја, иако се ради о специфичном случају ове институције, тј. о једном од музејских типова.

Одређивање специфичних ознака овога типа, исто као и додавање општемuzeјских ознака, води нас ка општем познавању *типских ознака музеја револуције*.

У закључку овог рада, хтио бих указати на још једну чињеницу која је у непосредној вези управо са овим типом музеја.

Музеји револуције настајали су у процесу социјалистичке револуције, и непосредно после ње, они апострофирају шта је револуција значила и како је дјеловала у даљем развоју изградње новог социјалистичког друштва. То што је у овим музејима специфично и заиста ново, није ново само са гледишта овог типа музеја, него је ново и за музејску дјелатност у социјалистичком друштву уопште. Зато се и срећемо и с тим да се ово ново, што су доњели музеји револуције, постепено проширило и на оријентацију дјелатности других типова музеја. Из тога произлази да ће музеји револуције остати специфични тип музеја све док задржавају своје специфичне ознаке.

Dušan Kojović

MUSEUMS OF REVOLUTION AS A SPECIFIC TYPE OF MUSEUMS AND THEIR CHARACTERISTICS

Summary

In his paper "Museums of Revolution as a Specific Type of Museums and Their Characteristics" the author uses the term "type of the museum of revolution". He does it in order to emphasize that it is not the question of a thematic orientation only, but in fact of a museum, the profile of which in every respect differs from the others and not only by its contents, but also by its form. In order to corroborate his thesis, he quotes and analyses all the common marks which determine the museum of revolution as a specific type of museum, and these are: orientation towards the socialistic revolution, thematic specialization, orientation towards the contemporaneity, realization of the direct documentation of events, widening of the conception of the museum object from the collection, thematic orientation of the forms of presentation forms and work with the visitors.